

Vikram H. Patel

Kiedy dzisiaj wspominam biblijną opowieść o Dawidzie i Goliacie, wydaje mi się banalną opowiastką. Straciła dla mnie swoją siłę wyrazu po tym, jak poznałem historię życia Vikrama Patela, jego dokonania, zamiary a wreszcie jego samego. Ten urodzony w Bombaju w Indiach, chorowity od urodzenia chłopak rzucił wyzwanie chorobom psychicznym zbierającym swe żniwo na całym świecie. Postanowił doprowadzić do tego, że w najdalszych zakątkach naszego globu, najubożsi i najbardziej cierpiący ludzie będą mogli liczyć na pomoc. I co najdziwniejsze, realizuje swoje zamiary z niezwykłą konsekwencją.

Vikram Patel, zanim jeszcze poszedł do szkoły, trzykrotnie otarł się o śmierć. Po raz pierwszy zaraz po urodzeniu w trakcie obrzędu kąpieli w rzece Yamuna*, podczas którego pierwszy chłopiec w rodzinach Gujarati jest oblewany wodą w świątyni Shrinathji. Po tym wydarzeniu Vikram tak poważnie zachorował, że lekarze nie dawali rodzicom nadziei na to, że chłopiec przeżyje. Przeżył, ale stwierdzono u niego astmę, która dla niemowlęcia jest czymś niezwykle niebezpiecznym, a jeszcze później dodatkowo kilka różnych alergii. Przez całe dzieciństwo mnóstwo czasu spędzał w szpitalu, codziennie przyjmował zastrzyki i był na bardzo restrykcyjnej diecie. Jego matka Bharti Patel wspomina, że Vikram był tak chory i tak bardzo cierpiał, że nie mogąc znieść jego bólu, czasami modliła się do Thakorji, prosząc, aby go zabrał do siebie. Trudno się dziwić, że rodzice – widząc, jak zмага się z chorobą i walczy o życie – nie myśleli wiele o jego edukacji i przyszłości. Jego babcia podejrzewała nawet, że jeśli w ogóle przeżyje, to z pewnością nie zda obowiązkowych egzaminów w wieku 12 lat.

Nic dziwnego, że kiedy ten schorowany i wymizerowany chłopak zapewniał, że chce zostać lekarzem, otoczenie reagowało rozbawieniem. Ale Vikram

---

* Yamuna to święta rzeka w hinduizmie i główny dopływ Gangesu, najświętszej rzeki hinduizmu. Rzeka jest czczona jako hinduska bogini zwana Yamuną (przyp. red.).

był niezwykle zdeterminowany. W szkole radził sobie doskonale, a egzaminy zdał z jednym z lepszych wyników. Kiedy został przyjęty na studia MBBS*, wyjechał na staż do Goa, gdzie jego przyjaciółka Gauri dała mu formularz do wypełnienia, aby mógł ubiegać się o stypendium Rhodesa. Wysłał go i został zaproszony na rozmowę kwalifikacyjną wraz z 15 innymi osobami. Panel składał się z sześciu osób, a proces selekcji trwał cztery dni. W końcu został wybrany jako jeden z trzech stypendystów Rhodesa z Indii, co miało miejsce w 1986 roku (Bhatt 2015).

Po ukończeniu MBBS na Uniwersytecie w Bombaju studiował na Uniwersytecie Oksfordzkim, a następnie ukończył edukację jako psychiatra w Londynie. Następnie przeniósł się z żoną do Harare, stolicy Zimbabwe, aby rozpocząć dwuletnie stypendium naukowe na tamtejszym uniwersytecie. Jego celem było znalezienie dowodów na rozpowszechniony wówczas wśród psychiatrów pogląd, że to, co wydawało się być depresją w biednych krajach, było w rzeczywistości odpowiedzią na depryzację i niesprawiedliwość – warunki wywodzące się z kolonizacji. Uważał, że lekarstwem w takich przypadkach nie jest leczenie kliniczne, ale sprawiedliwość społeczna. Zamiast dowodów na to odkrył jednak coś zupełnie innego. Okazało się, że choroby psychiczne, a w szczególności depresja, w bardzo podobny sposób dotykają ludzi w krajach rozwiniętych i rozwijających się. Co więcej, są one najczęstszą przyczyną niepełnosprawności na całym świecie. Zarówno w krajach najbiedniejszych, jak i najbogatszych, na każdym poziomie społeczno-ekonomicznym, zaburzenia psychiczne były największym złodziejem produktywnego życia. Jak powiedział Patel w jednym z wywiadów: „Zimbabwe otworzyło mi oczy. Naprowadziło mnie na kurs, na którym jestem od tamtej pory”.

Ten kurs ma na celu znalezienie sposobów pomocy chorym psychicznie na całym świecie, niezależnie od miejsca zamieszkania i sytuacji materialnej. Osiąga go poprzez działalność społeczną, badania i nauczanie. Czyni to z taką determinacją, że jego wysiłki zostały docenione przez umieszczenie go na liście „Time” 100 najbardziej wpływowych ludzi na świecie w 2015 roku.

---

* MBBS to główny stopień medyczny przyznawany przez szkoły medyczne w krajach, które podążają za tradycją Wielkiej Brytanii. Historyczna nomenklatura stopni określa, że są to dwa oddzielne stopnie licencjackie. Skrót MBBS oznacza: Bachelor z Medicine, Bachelor z Surgery (przyp. red.).

Vikram Patel, choć jest wykształconym psychiatrą, odrzuca skomplikowane psychiatryczne kategorie diagnostyczne i nieprzystające do świata prostych ludzi metody pracy. Jest profesorem w Londyńskiej Szkole Higieny i Medycyny Tropikalnej, ale gardzi odrobinę światem akademickim zamkniętym w wieży z kości słoniowej.

Co prawda, krótka notka biograficzna nie pozwala na przedstawienie wszystkich jego dokonań, jednak niektóre z nich nie mogą zostać pominięte. Do takich z pewnością należy napisanie i opublikowanie w 2003 roku książki *Where There Is No Psychiatrist* [Tam, gdzie nie ma psychiatri], podręcznika zdrowia psychicznego i metod pomocy chorym psychicznie, wykorzystywanego głównie w krajach rozwijających się przez nieprofesjonalistów, pracowników pomocy medycznej i wolontariuszy. Tą książką kontynuuje niezwykłą serię, którą zapoczątkował w 1970 roku David Werner publikując w języku hiszpańskim poradnik *Donde No Hay Doctor* [Tam, gdzie nie ma doktora], a który miał nieść pomoc wszędzie tam, gdzie dostęp do usług medycznych był bardzo ograniczony. *Tam gdzie nie ma doktora* wkrótce ukazała się w języku angielskim i stała się popularna w najbardziej odległych zakątkach świata. Patel podjął się jeszcze trudniejszego zadania, a mianowicie opisanie w prosty sposób chorób i zaburzeń psychicznych oraz podstawowych sposobów niesienia pomocy ludziom cierpiącym na te dolegliwości. Prawa do tłumaczeń swojej książki powierzył WHO stawiając jeden warunek – mogą nimi dysponować tak długo, jak długo książka będzie dystrybuowana bezpłatnie. Wkrótce przetłumaczono ją na 15 języków i stała się ogólnie dostępna jako podstawowy podręcznik pomocy psychicznie chorym w ponad 70 krajach świata. Niestety, do dzisiaj nie przetłumaczono jej na język polski.

Pomimo że jest tak głęboko zanurzony w praktyce niesienia pomocy chorym psychicznie, jego praca ma bardzo mocne podstawy w praktykach opartych na dowodach, wykorzystuje wiedzę z epidemiologii i metodologię badań społecznych. Cały czas prowadzi badania według najwyższych standardów metodologicznych prowadząc eksperymenty z losowym przydziałem do grup badawczych i grupami kontrolnymi. Wykorzystał je do stworzenia i przetestowania społecznych protokołów leczenia wszystkiego – od depresji po przewlekłą schizofrenię w Indiach. Produktem tej pracy jest ponad 300 artykułów naukowych opublikowanych w recenzowanych czasopismach.

Vikram Patel jest także współzałożycielem i byłym dyrektorem Globalnego Centrum Zdrowia Psychicznego, Londyńskiej Szkoły Higieny i Medycyny Tropikalnej. Był także współzałożycielem Centrum Kontroli Przewlekłych Warunków przy Fundacji Zdrowia Publicznego Indii oraz współzałożycielem Sangath – indyjskiej organizacji pozarządowej (gdzie nadal pełni funkcję członka Komitetu Zarządzającego), która była pionierem eksperymentów z podziałem zadań w obszarach rozwoju dzieci, zdrowia nastolatków i zdrowia psychicznego. W 2008 roku Sangath zdobyła Międzynarodową Nagrodę Fundacji MacArthura dla Kreatywnych i Skutecznych Instytucji, a w 2016 roku nagrodę WHO Public Health Champion of India i obecnie jest zaliczana do wiodących indyjskich instytucji badawczych zajmujących się zdrowiem publicznym. Po dziesięciu latach pełnienia funkcji profesora i członka Wellcome Trust* przy Londyńskiej Szkole Higieny i Medycyny Tropikalnej, w 2017 roku został pierwszym profesorem Pershing Square** ds. zdrowia globalnego w Harvard Medical School, gdzie uruchomił inicjatywę GlobalMentalHealth@Harvard. Teraz dzieli swój czas między Boston i Indie.

Pracował w trzech komitetach WHO (Zdrowie Psychiczne; Zdrowie Matki, Dziecka i Młodzieży; Niezależna Komisja Wysokiego Szczebla ds. Chorób Niezakaźnych) oraz w czterech komitetach rządu Indii: Grupa ds. Polityki Zdrowia Psychicznego (która opracowała pierwszą krajową politykę zdrowia psychicznego Indii), Grupa Mentorska ASHA Krajowej Misji Zdrowia Obszarów Wiejskich, Główny Komitet ds. Zdrowia Narodowej Komisji Praw Człowieka oraz Techniczna Grupa Doradcza Rashtriya Kishor Swasthya Karyakram (indyjskiego krajowego programu zdrowia młodzieży).

---

* Brytyjska organizacja charytatywna z siedzibą w Londynie. Powstała w 1936 z inicjatywy magnata farmaceutycznego sir Henry'ego Wellcome'a, jej zadaniem jest finansowanie badań naukowych zmierzających do poprawy zdrowia ludzi i zwierząt. Celem organizacji jest „osiągnięcie niezwyklej poprawy zdrowia poprzez wspieranie najzdolniejszych umysłów”, a oprócz finansowania badań biomedycznych wspiera ona też społeczne zrozumienie nauki (za: Wikipedia) (przyp. red.).

** Fundacja Pershing Square (PSF) założona została, aby wspierać liderów i organizacje zajmujące się ważnymi problemami społecznymi. Od 2006 roku PSF przeznaczyła ponad 500 milionów dolarów na dotacje i inwestycje społeczne w takich dziedzinach jak zdrowie, medycyna, edukacja, rozwój gospodarczy i sprawiedliwość społeczna. Więcej na stronie: <https://pershingssquarefoundation.org/> (przyp. red.).

Dzisiaj, choć ciągle przemieszcza się pomiędzy Indiami, Europą i Ameryką, nadal za swój dom uznaje Goa, które jest dla niego szczególnie miejscem. Zakochał się w nim od pierwszego spojrzenia, kiedy znalazł się tam po raz pierwszy, mając 18 lat. Tutaj czeka na niego cierpliwie jego żona Gauri z synem – ta sama dziewczyna, która wiele lat wcześniej, kiedy trafił na Goa, wręczyła mu do wypełnienia formularz umożliwiający ubieganie się o stypendium Rhodesa. Patel mówi o niej ze wzruszeniem, jako o ostoji, najlepszym przyjacielu i towarzyszcu, choć zdaje sobie sprawę, że to ona w znacznej mierze ponosi koszty realizacji jego niezwykle ambitnych planów.

Z tym niezwykle ciekawym człowiekiem rozmawiałem dzień przed wigilią Bożego Narodzenia w 2019 roku. Zrobił na mnie wielkie wrażenie. Niezwykle skromny – nie spotkacie go w garniturze, zawsze ubrany w tradycyjny prosty strój indyjski, nigdy nie pozwala, aby ktoś wyręczał go w niesieniu jego bagażu. Kiedy otrzymał maila z magazynu „Time”, z którego dowiedział się o tym, że znalazł się na liście 100 najbardziej wpływowych ludzi na świecie, uznał, że ktoś zażartował sobie z niego albo wysłał mu kolejny spam. Niezwykle skoncentrowany, uważny i, jak rzadko kto, zawsze doskonale świadomy kierunku, w którym zmierza i swojej misji – misji, przy której pokonanie Goliata przez Dawida wydaje się tylko wstępnym ćwiczeniem przed postawieniem sobie naprawdę poważnych celów.